

MEÄN VÄYLITTEN JA IHMISTEN PUOLESTA

Pohjois-Suomen
Aluehallintovirasto

Turtola 29. tammikuuta 2019

kirjaamo.pohjois@avi.fi

Viite: Dnro PSAVI/3224/2015

Asia: Lausunto ympäristönsuojelulain ja vesilain mukaisen Hannukainen Mining Oy:n lupahakemuksen uudelleenkuuluttamisen johdosta.

Viittaamme siihen, mitä lausimme 7.11.2018 tämän hankkeen Natura-arvioinnista sekä muihin samasta hankkeesta antamiimme lausuntoihin. Hannukainen Mining Oy on täydentänyt hakemustaan mm. 14.3.2018 antamallaan rikastusprosessiin, sivukivialueeseen ja vesien johtamiseen liittyvillä tarkennuksilla.

TALVIKAUDEN ALIVIRTAAMAT OVAT RATKAISEVIA

Hannukaisen kaivos sijaitsee Äkäsjoen varrella Valkeajoen ja Kuerjoen välissä. Äkäs-joki sivujokineen on Tornionjoen äärimmäisen uhanalaisen meritaimenen keskeisin lisääntymisalue. Luonnonsuojelulain 5§:n mukaan *Eliölajin suojelutaso on suotuista, kun laji pystyy pitkällä aikavälillä säilymään elinvoimaisena luontaisissa elinympäristöissään.* Tornionjoen meritaimenenkanta on jouduttu ylläpitämään ja vahvistamaan tuki-istutuksin. Toistaiseksi on kyseenalaista voiko kyseinen taimenkanta säilyä elinvoimaisena edes luontaisessa elinympäristössään. Tornionjoen meritaimenkanta on luokiteltu äärimmäisen uhanalaiseksi ja se on rauhoitettu Tornionjoessa. Sanomattakin on selvää, että sen elinympäristöä ei tule heikentää.

Louhinta kuluttaa ja kuormittaa enemmän ympäristöä, kun malmipitoisuus on matala. Usean neliökilometrin alueelle kohdistuvat avolouhostyömaat tarkoittavat jättiläismäisiä maansiirtoja. Hannukaisen kaivoshankkeessa esitellyn avolouhoksen koko ja sen syvyys kertovat maallikollekin se, että kaivos tarvitsee paljon vettä. Vesitasetta arvioidessaan kaivosyhtiö on kiinnittänyt huomion veden paljouden hallintaan, kuten yhtäaikaiseen lumien sulamiseen ja sadantaan. Kalaston selviytymisen kannalta oleellinen seikka on veden vähentyminen alueen jokivesistöissä.

Suurin pitkäaikainen ja pitkään vaikuttavin kuormitus ympäristölle syntyy vuoden talvipuoliskona, jolloin auleella on vähän uutta vettä. Kuten kaivoshankkeen suunnitelmasta ilmenee, kaivos olisi täysin pohjavesien varassa. Talviaikoina kaivoksen vaikutusalueen joissa virtaa vain pohjavesiä, joista talvikauden alivirtaamat muodostuvat. Talvikauden alivirtaamat ratkaisevat paitsi kaivoshankkeen, myös alueella talvehtivien ja kutevien vaelluskalojen, Tornionjoen meritaimenien, kohtalon.

Helsingin Yliopisto on selvittänyt pohjavesipurkauksia. Alueen pohjavesi leikkautuu näkyviin alueen jokivesissä. Pohjaveden kokonaismäärä alueella on 100 miljoonaa m³, josta 2/3 on sora- ja hiekkakerroksissa 15-25 m maanpinnasta lukien. Avolouhosten pohjavesipurkauman mallinnuksesta nähdään, että purkauma ulottuisi myös hankealueen ulkopuolelle Hannukaisessa 2,5 km ja Kuervitikossa n.2 km etäisyydelle avolouhoksesta. Nämä ovat hätkähdyttäviä tietoja, kun huomioon on otettava myös mallinnukseen sisältyvä epävarmuus.

Kaivos on eittämätön uhka Tornionjoen meritaimenen keskeisimmille kutualueille, jotka vähintään häiriintyvät tai heikentyvät, ja jopa luontotyyppi on vaarassa pohjaveden aleneman laajuuden vuoksi. Luontotyyppi luokitellaan hävinneeksi (CO, Collapse), kun sen esiintymät ovat kokonaan tuhoutuneet tai kun sitä määrittävät biototiset tai abiototiset tekijät ovat heikentyneet niin, ettei luontotyypin luonteenomaisen lajisto enää säily luontotyypin esiintymillä. [Suomen ympäristö 5, 2018 osa 1 s.19]

Alivirtaamat ovat jo luonnostaan kriittisen pieniä. Pienikin pohjaveden alenema voi lopettaa alivirtaaman tyystin. Mikäli kutualueen habitaatti katoaa pohjavesien pudotessa jokien ulottumattomiin, eikä mainittuja pohjavesikuplia talvella ole, niihin syksyllä vaeltaneet emokalat ja niiden kutu kuolevat. Kun näin tapahtuu yhden kokonaisen elinkiertojatkumon ajan, se voi merkitä koko osakannan sukupuuttoa ja sen biodiversiteetin katoamista. Hannukaisen kaivosalueella kuteva Tornionjoen meritaimen on sellaista elävää biodiversiteettiä, joka Suomen kaikki meritaimenkannat huomioonottaen on huomattava, joten hankepäätöksiä tehtäessä on tiedostettava muutoksen suhteellinen vakavuus.

Kaivoshanketta ei voi perustaa keskivirtaamiin, ei edes kaskialivirtaamiin, koska alueen arktisesta luoteesta johtuen virtaamien vuosivaihtelut ovat suuria. Samaan aikaan touko-kesäkuussa, kun v. 1968 mitattiin Tornionjoen ennätystulvia, viime kesänä mitattiin mittaushistorian alimmat virtaamat. Vuodet eivät ole veljiä keskenään, ja niiden ennustaminen on mahdotonta. Keskialivirtaamien sijaan todelliset alivirtaamat ratkaisevat jokielistöön selviytymisen. Talvikauden alivirtaamat ratkaisevat alueella kutevien ja talvehtivien kalojen kohtalon, koska talvikauden alivirtaamat mää-

rittävät kannan koon. Pienemmät talvialivirtaamat tarkoittavat vähemmän taimenia. Jo nykyisellään Tornionjoen meritaimenkanta on äärimmäisen uhanalainen. Erityisesti se ei kestä sen talvielinympäristön tilan huonontamista.

Hannukainen Mining Oy on tyystin sivuuttanut arktisten olojen erityispiirteiden, olemattomat talvialivirtaamat, eikä Rion sopimuksen edellyttämää varovaisuusperiaatetta ole noudatettu. Kaivoshankkeen esittämät arvioinnit Äkäsjoen keskialivirtaamaksi Hannukaisessa 1,9 m³/s, Kuerjoen 0,4 m³/s ja Valkeajoen 0,1 m³/s, eivät ole relevantteja, koska ne ovat Ounasjoen ja Ylläsjoen tietoihin perustuvia laskennallisia arvioita. Lapin Vesitutkimus Oy kertoo, että *Äkäsjoen virtaamia on tarkempien tietojen puuttuessa arvioitu Ounasjoen Kōnkään virtaamatietojen perusteella, olettamalla valuntaominaisuudet alueille samankaltaisiksi. Näin saadut arviot mukailevat melko hyvin aiemmin Laurinojan purokartoitusraportissa Ylläsjoen vanhojen virtaamatietojen perusteella korjauskertoimella muokattuja virtaama-arvioita.*

Kaivospiirin alueella on tehty kattavia kalastoselvityksiä. Lapin Vesitutkimus Oy:n yhteenvedossa s. 20 todetaan, että *erityisesti Suomen puolen joet vaikuttavat varsin laadukkailta ja merkittävilä esim. meritaimenen ja lohen lisääntymisen kannalta.* Vesi ja ympäristölupahakemukseen liittyvässä kuulutuskirjeessä AVI 25.10.2018 kalataloudellisesta kuormituksesta aiheutuvat haitat on esitetty kompensoitavaksi mitättömällä 6.000 euron kalatalousmaksulla. Esitetty summa ei kattaisi edes kalakantojen seurannasta syntyviä kuluja. Kun on kyse äärimmäisen uhanalaisesta kalakannasta, huomio tulee kiinnittää kalakantaa uhkavan haitan poistamiseen, ei kannan korvaamiseen rahalla.

Kaivosjätevesien lasku-uoma, Tornion-Muonionjoki, on Naturassa nimenomaisesti yhteisölle tärkeänä alueena (SCI). Jokilaakson väestölle joen tärkein yhteisöllinen merkitys on lohenkalastuksessa. Ruralia instituutin mukaan v.2017 Tornionjoen alueen kalastusmatkailu toi aluetaloudellista hyötyä 10,8 miljoonaa euroa ja loi kausityöntekijöille 140 työtilaisuutta. *Kalastusmatkailijan kalastaman yhden lohikilon aluetaloudelliseksi arvoksi saatiin laskelmissa 214 euroa ja yhden lohen arvoksi 1 320 euroa.* Hanketiedotteessa painotettiin sitä, että *erämatkailun aluetaloudelliset vaikutukset ja vaikutus työllisyyteen ovat lisäksi suuremmat kuin suorat vaikutukset.* Hannukaisen kaivoshanke sijoittuu ympäristön ja varsinkin kalojen kannalta herkälle alueelle. Kaivostoiminnan hyödyt jäävät parhaassakin tapauksessa lyhytaikaisiksi.

Suomi ei voi verhoutua sen taakse, että lohi ja meritaimen eivät ole luontodirektiivin liitteessä II mainittuja suojelua vaativia lajeja. Rajajokivesistön kalakantoja on tarkasteltava valtioiden yhteisellä vastuulla valtiosopimusten mukaisesti. Alkuperämaana Suomella on vastuu anadromisista kalalajeista YK:n merioikeusyleissopimuksen UNCLOS artikla 66 perusteella. Erityisesti on huomioitava, että vaikka Suomessa lohi on luontodirektiivin poikkeuslistalla, Ruotsin lainsäädännön perusteella Tornionjoen meritaimen ja lohi kuuluvat luontodirektiivin eliöstöön ilman poikkeusta. Viittaamme Ympäristöministeriön ohjeissa [Heikki Korpelainen: Vaikutusten arviointia Natura-alueilla koskevia ohjeita - liitteessä] annettuihin seikkoihin ja mm. siihen, että *yleisen edun harkinnassa on selvää, että vain yksityiseen elinkeinoelämään liittyvä etu tai edes mikä tahansa yleinen etu ei voi tulla kyseeseen s.3 ja merkittävyuden arvioin-*

tiin vaikuttaa muutosten laaja-alaisuus. Laajuus on kuitenkin suhteutettava kyseisen alueen kokoon, sen luontoarvojen merkittävyyteen ja sijoittumiseen. Ratkaisevaa siis ei ole hankkeen vaikutusten laajuus vaan niiden heikentävien vaikutusten merkittävyys. s.2

Vettä joko on, tai sitä ei ole. Pohjaveden korkeus on alueen tärkein vesialueen laatua mittaava tekijä. Viittaamme vesipuitteidirektiivin soveltamisessa ennakkotapaukseen Saksan Weser-joella. Tuomio ei salli lupaa myönnettävän, jos yhdenkin vesialueen laatua mittaavan tekijän heikentyminen on mahdollista. Kaivosyhtiö on pessyt käntensä varovaisuustoimena etukäteen, kun sen käyttämä asiantuntija sanoo kaivosyhtiön esitteessä: *Vasta tulevaisuus kertoo, mitä olisi voitu tehdä toisin.* He tiedostavat sen tosiasian, että he eivät tiedä, mitä vaikutuksia kaivostoiminta Hannukaisen alueella voi luontoon aiheuttaa.

Suomen 11.6.2008 ratifioiman, 1.12.2009 voimaan astuneen, Lissabonin sopimuksen mukaan kaivoshankkeen vaikutusalueella kutevan Tornionjoen meritaimenen korvaaminen kalatalousmaksulla ei ole yksistään suomalaisten päätettävissä oleva kansallinen kysymys, vaan kuuluu äärimmäisen uhanalaisena kalakantana viimekädessä EU:n komission ja kalastuskomissaarin vastuualueeseen. Odotamme Pohjois-Suomen Aluehallintoviraston selvittävän unionitasolla sen, onko aluehallintoviranomaisella edes oikeutta sellaisiin päätöksiin, jotka Natura -alueella johtaisivat, tai voisivat johtaa, Tornionjoen äärimmäisen uhanalaisen meritaimenen yhden tärkeimmän osakannan lopulliseen hävittämiseen.

Kunnioittavasti

Tornio-Muoniojokiseura ry
Kalervo Aska, pj.

jokiseura@tornionjoki.fi
www.jokiseura.fi

Vaikutusten arviointia Natura-alueilla koskevia ohjeita

Mitä tahansa lupa-asiaa tai viranomaisasiaa ratkaistaessa ja Natura 2000 –alueilla tai niiden läheisyydessä toimittaessa on noudatettava, mitä LsL 10 luvussa säädetään Natura 2000 –verkostosta. Useimpiin maankäyttöä tai luontoa mahdollisesti muuttavaa toimintaa tavalla tai toisella sääteleviin lakeihin on otettu tätä koskeva viittaussäännös LsL:n 65 ja 66 §:iin.

LsL 65 §:n säännökset merkitsevät tiivistetysti sitä, että hankkeet tai suunnitelmat eivät saa yksistään eivätkä yhdessä merkittävästi heikentää niitä luonnonarvoja, joiden vuoksi alue on ilmoitettu, ehdotettu tai sisällytetty Natura 2000 –verkostoon. EU:n tuomioistuimen oikeuskäytännön¹ mukaan asianmukainen arviointi on aina tehtävä, ellei ole objektiivisten seikkojen perusteella poissuljettua, että hankkeet tai suunnitelmat vaikuttaisivat alueen suojelutavoitteisiin merkittävästi joko erikseen tai yhdessä muiden hankkeiden tai suunnitelmien kanssa. Kyseeseen tulevat tällöin paitsi Natura-alueelle kohdistuvat toiminnot myös sellaiset alueen ulkopuolelle sijoittuvat hankkeet, joiden vaikutukset ulottuvat Natura-alueelle. Toisaalta alueen sisällekin voi kohdistua luontoa muuttavia toimintoja, mikäli ne eivät merkittävästi heikennä Natura-alueen suojeluperusteita.

Kunkin lupaviranomaisen tehtävänä on LsL 66§:n mukaan huolehtia, että tämä ennakollinen turvaamismekanismi toimii. Ennen lupapäätöksiä on siis varmistettava, että arvioinnit ovat asianmukaisia ja niissä esitetyt johtopäätökset ovat perusteltuja. Unionin oikeuskäytännön² mukaan viranomaiset voivat hyväksyä hankkeen tai suunnitelman vasta varmistuttuaan asianmukaisen arvioinnin perusteella, ettei se vaikuta haitallisesti kyseisen alueen koskemattomuuteen. Näin on silloin, kun ei ole olemassa mitään tieteelliseltä kannalta järkevää epäilyä tällaisten vaikutusten aiheutumatta jäämisestä.

Arviointivelvollisuus koskee valtioneuvoston päätöksissä lueteltuja alueita, joita on päätetty ilmoittaa lintudirektiivin mukaisiksi SPA-alueiksi tai ehdottaa luontodirektiivin mukaisiksi SCI-alueiksi tai jotka on jo sisällytetty komission päätöksellä Natura 2000 –verkostoon. Säännökset koskevat valtioneuvoston päätöksiin sisältyvän hallintolainkäyttölain 31.2 §:ään perustuvan määräyksen vuoksi kaikkia näitä alueita, vaikka päätökset eivät olisi vielä lainvoimaisia. Valtioneuvosto on tehnyt asiasta seitsemän päätöstä: 20.8.1998, 25.3.1999, 8.5.2002, 22.1.2004, 2.6.2005, 23.11.2006 ja 1.3.2012.

Arviointivelvollisuus syntyy mikäli hankkeen vaikutukset a) kohdistuvat Natura –alueen suojelun perusteena oleviin luontoarvoihin, b) ovat luonteeltaan heikentäviä, c) laadultaan merkittäviä ja d) eivätkä ole objektiivisten seikkojen perusteella poissuljettuja.

a) Natura luontoarvot, joiden näkökulmasta vaikutuksia on tarkasteltava, ilmenevät Natura 2000 – tietokannassa olevista alueittaisista tietolomakkeista ja ovat joko:

- SCI-alueilla luontodirektiivin liitteen I luontotyyppenä, tai
- SCI-alueilla luontodirektiivin liitteen II lajeja, tai
- SPA-alueilla lintudirektiivin liitteen I lintulajeja, tai
- SPA-alueilla lintudirektiivin 4.2 artiklassa tarkoitettuja muuttolintuja

¹ ks. EUTI:n ratkaisu C-127/02 7.9.2004 kohta 45.

² ks. EUTI:n ratkaisu C-127/02 7.9.2004 kohta 61.

Arviointi on siis tarpeen kohdentaa näihin tietolomakkeissa mainittuihin luontotyyppihin tai lajeihin. Asianmukaisessa arvioinnissa on siis oltava eritellysti selvitys hankkeen vaikutuksista kuhunkin alueen relevanttiin suojeluperusteeseen. Tietolomakkeessa ilmaistuilla luokituksilla ei ole vaikutusta arviointivelvollisuuteen paitsi niissä tapauksissa, mikäli kyseisen luontoarvon edustavuus on tietolomakkeessa luokiteltu luokkaan D ("ei merkitystä"). Poikkeuksellisesti arviointivelvollisuuden ulkopuolelle jäävät myös ne lajit, joille Suomella on jäsenyysneuvotteluissa sovittu poikkeukset luontodirektiivin velvoitteista (kalalajit, euroopanmajava, susi, karhu, ilves).

On myös syytä huomata, että SPA-alueella arviointivelvollisuus ei kohdistu luontotyyppihin eikä luontodirektiivin liitteen II lajeihin, vaikka ne olisikin mainittu tietolomakkeessa. Vastaavasti SCI-alueilla ei ole merkitystä SPA-alueiden linnuilla. Moni Natura-alue on kuitenkin samalla sekä SPA- että SCI-alue, jolloin kaikilla ko. luontoarvoilla on merkitystä.

b) Heikentämisen käsitettä arvioitaessa huomioon otettavia seikkoja ovat luontotyyppin tai lajin suotuisan suojelun tasoon kohdistuvat muutokset sekä kyseisen alueen vaikutus Natura 2000 –verkoston yhtenäisyyteen. Heikentyminen on luontotyyppin tai lajin elinympäristön fyysistä rappeutumista. Lajin kohdalla se voi olla myös lajin yksilöihin kohdistuvaa häiriövaikutusta. Tarkasteltavaksi on tilanteesta riippuen syytä ottaa ympäristön tilaan, veteen, ilmaan tai maaperään kohdistuvia vaikutuksia. Arvioinnissa otetaan huomioon, miten alue vaikuttaa verkoston yhtenäisyyteen. Suotuisan suojelun tason määritelmistä on johdettavissa seuraavia heikentymisen kriteereitä:

- luontotyyppi heikentyy, kun sen pinta-ala supistuu tai sille ominaisten lajien kannalta tarpeellinen ekosysteemin rakenne ja toimivuus huonontuvat
- lajien elinympäristöjen heikentymistä tai häirintää tapahtuu, jos lajin elinympäristö tai sen laatu heikkenee, levinneisyysalue supistuu tai jos lajin populaatio vähenee tai se häviää alueelta.

c) Merkittävyyden arviointiin vaikuttaa muutosten laaja-alaisuus. Laajuus on kuitenkin suhteutettava kyseisen alueen kokoon, sen luontoarvojen merkittävyyteen ja sijoittumiseen. Ratkaisevaa siis ei ole hankkeen vaikutusten laajuus vaan niiden heikentävien vaikutusten merkittävyys. Pienikin hanke, esim. sinänsä vähäiseltä vaikuttava ruoppaus, voi kohdistua merkitykseltään suureen luontoarvoon, esim. tietyn kasvin ainoaan esiintymään alueella.

d) Merkittävien vaikutusten mahdollisuutta harkittaessa on syytä noudattaa tiettyä varovaisuusperiaatetta. Arviointiin on ryhdyttävä mikäli merkittävät heikentävät vaikutukset eivät ole objektiivisten seikkojen perusteella poissuljettuja. Luontodirektiivin sanamuotohan on tällä kohtaa "...saattavat vaikuttaa..." (6 art 3 kohta). Niissäkin tilanteissa, joissa arviointikynnysharkinnassa on päädytty siihen, ettei arviointi ole tarpeellista, on tärkeää perustella tämä ratkaisu kirjallisesti hankkeen asiakirjoissa. Hyväksyttävää LsL 65 §:n soveltamista voi olla se, että lupahakemuksessa ja –päätöksessä päädytään dokumentoiduilla perusteilla siihen, ettei Natura- arviointi ole tarpeellinen. Hyväksyttävää sen sijaan ei ole se, että asiaa ei lainkaan käsitellä, vaikka toiminta sijoittuu Natura 2000 –alueelle tai sen läheisyyteen ja on epäiltävissä, että hanke saattaisi vaikuttaa luontoarvoihin.

Poikkeaminen heikentämiskiellosta on LsL 66§:n mukaan mahdollista, mikäli a) vaihtoehtoja ei ole ja b) valtioneuvosto yleisistunnossaan katsoo, että hanke on kuitenkin yleisen edun vuoksi erittäin tärkeästä, pakottavasta syystä toteutettava. Mikäli vaikutukset kohdistuisivat ensisijaisesti suojeltaviin lajeihin, on lisäksi oltava käsillä ihmisten terveyteen, yleiseen turvallisuuteen tai ympäristölle toisaalla koituviin erittäin merkittäviin suotuisiin vaikutuksiin liittyvä syy. Muun erittäin tärkeän, pakottavan yleiseen etuun liittyvän syyn tapauksessa on tällöin pyydettävä myös komission lausunto.

a) Vaihtoehtojen olemassaoloa harkittaessa on otettava huomioon esim. vaihtoehtoiset tielinjaukset, laitosten sijoittaminen toisaalle tai hankkeiden mitoittamiseen tai erilaisiin prosessiratkaisuihin liittyvät vaihtoehdot. Vaihtoehdon tulee kuitenkin olla teknis-taloudellisessa mielessä relevantisti toteutettavissa

oleva vaihtoehto. Ensisijaisesti tulee aina pyrkiä etsimään alueen suojelutavoitteiden kannalta haitattomia ratkaisuvaihtoja ja ns. heikentämiskiellosta poikkeamisen on aina oltava äärimmäinen vaihtoehto. Poikkeusmahdollisuutta sovellettaessa muiden vaihtoehtojen puuttumiseen liittyvän edellytyksen tulee sen vuoksi olla dokumentoidusti ja perustellusti todettu.

b) Yleisen edun harkinnassa on selvää, että vain yksityiseen elinkeinoelämään liittyvä etu tai edes mikä tahansa yleinen etu ei voi tulla kyseeseen. Edellytyksenä on, että se on luonteeltaan erittäin tärkeä ja pakottava. Edun tulee olla pitkävaikutteinen, ei esim. lyhytvaikutteinen taloudellinen intressi. Kyseeseen voivat tulla yhteiskunnan toiminnoille välttämättömät hankkeet, tärkeät liikenneväylät, voimalinjat, kaivokset, kaasuputket tms. Kynnys poikkeamiseen on siten varsin korkea. Kotimaisia oikeustapauksia ei aiheesta vielä ole.

Luontodirektiivi edellyttää myös, että poikkeuksella sallittu verkoston yhtenäisyyden heikentäminen on kompensoitava. Kaikista poikkeuksista on lisäksi erikseen raportoitava EU:n komissiolle.